

Ruxsora Xalilova Raupovna

Buxoro davlat universiteti

boshlang'ich ta'lim kafedrası dotsenti

rxilova82@mail.ru

NOTIQLIK TA'LIMOTIDA "INDIVIDUAL NUTQ USLUBI"

Annotatsiya. O'qituvchi uchun individual nutq uslubi alohida ahamiyatga ega, birinchidan, o'qituvchining nutqi o'quvchilar uchun nutq namunasi bo'lsa, ikkinchidan, ona tili va adabiyotini o'rgatish o'ychan va onglikni talab qiladi. O'quvchilarni jamiyatning til madaniyati bilan tanishtirish, ularda tilga nisbatan ehtiyotkorona munosabatni shakllantirish, tilni muloqot vositasi sifatida ongli ravishda o'zlashtirish shakllaridir.

Kalit so'zlar: nutq, ta'lim, pedagogik, ritorika, nutq uslubi, o'qituvchilar, individual nutq, notiqlik, muloqot.

«ИНДИВИДУАЛЬНЫЙ СТИЛЬ РЕЧИ» В ОБУЧЕНИИ РЕЧИ

Аннотация: Индивидуальный стиль речи – концептуально важное понятие, нравственное, морализирующее весь процесс риторической подготовки будущего учителя. Индивидуальный стиль речи имеет для учителя особое значение, поскольку, во-первых, речь учителя является образцом речи учащихся, а во-вторых, обучение родному языку и литературе требует вдумчивости и осознанности. Формами являются ознакомление учащихся с языковой культурой общества, формирование у них бережного отношения к языку, сознательное овладение языком как средством общения.

Ключевые слова: речь, образование, педагогика, ritorika, стиль речи, педагоги, индивидуальная речь, красноречие, общение.

"INDIVIDUALIZED SPEECH STYLE" IN SPEECH TEACHING

Abstract: Individual speech style is a conceptually important concept, moral, moralizing the entire process of rhetorical training of a future teacher. The individual style of speech is of particular importance for the teacher, since, firstly, the teacher's speech is a sample of the students' speech, and secondly, teaching the native language and literature requires thoughtfulness and awareness. The forms include familiarizing students with the linguistic culture of society, developing a caring attitude towards language, and consciously mastering language as a means of communication.

Key words: speech, education, pedagogy, rhetoric, speech style, teachers, individual speech, eloquence, communication.

Pedagogik ta'lim tizimida o'qituvchilik faoliyati samaradorligini ta'minlashga, nutq mahoratini oshirishga, o'zini izlanuvchan shaxs sifatida shakllantirishga, talabalarda ijodiy individuallikni tarbiyalashga qodir ijodiy shaxsni tarbiyalashga bo'lgan ehtiyoj bilan belgilanadi. Pedagogik mahoratni o'rgatish muammosini hal qilish kontekstida muloqot qobiliyatlari va o'z kasbiga ijodiy yondashishning eng yuqori darajasining ko'rsatkichi sifatida professional nutqning individual uslubini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega. Nutqning individual uslubi mohir notiq, iste'dodli ma'ruzachi, ustoz ustozning ajralmas xususiyati sifatida hamisha notiq, o'qituvchilar va metodistlarning e'tiborini tortgan.

Pedagogik ritorika – kasbiy yo'naltirilgan ritorikalardan biri bo'lib, uning asosiy vazifasi samarali pedagogik muloqotga o'rgatish, kasbiy nutq ko'nikmalarini rivojlantirish, kasb egasi kommunikativ shaxs bo'lishdan iborat.

Individual nutq uslubi - bo'lajak o'qituvchining ritorik tayyorgarligining butun jarayonini ma'naviylashtiradigan kontseptual muhim tushunchadir. O'qituvchi uchun individual nutq uslubi alohida ahamiyatga ega, birinchidan, o'qituvchining nutqi o'quvchilar uchun nutq namunasi bo'lsa, ikkinchidan, ona tili va adabiyotini o'rgatish o'ychan va onglilikni talab qiladi. O'quvchilarni jamiyatning til madaniyati bilan tanishtirish, ularda tilga nisbatan ehtiyotkorona munosabatni shakllantirish, tilni muloqot vositasi sifatida ongli ravishda o'zlashtirish shakllaridir.

Ushbu kontseptual yondashuv konsepsiyaning o'zini aniqlashtirish sohasida ham, professional nutqning individual uslubini rivojlantirishning uslubiy usullari sohasida ham yanada aniq nazariy va amaliy rivojlanishni talab qiladi. Uning markazida o'qituvchining o'ziga xosligi turadi, u o'zining ijodiy ritorik qobiliyatini kasbiy muloqot sohasida ochib beradi va takomillashtiradi. Shubhasiz, o'qituvchi nafaqat yuqori kasbiy darajadagi kommunikativ va nutq ko'nikmalariga ega bo'lishi, balki uning oldida turgan ta'lim vazifalarini hal qilishga ijodiy munosabati, ushbu muammolarni hal qilishning maqbul usullarini topishga individual yondashuvi bilan ham ajralib turishi kerak.

Uslubiy maqsadlarga erishishda individual ijodiy yondashuv tajribasi talabalarga nutqiy xatti-harakatlar meyorlarini o'rgatish va ularning individual ritorik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun shaxsiy tajribada tasdiqlangan usul sifatida ham muhimdir. Uning markazida o'qituvchining o'ziga xosligi turadi, u o'zining ijodiy ritorik qobiliyatini kasbiy muloqot sohasida ochib beradi va takomillashtiradi. Shubhasiz, o'qituvchi nafaqat yuqori kasbiy darajadagi kommunikativ va nutq ko'nikmalariga ega bo'lishi, balki uning oldida turgan ta'lim vazifalarini hal qilishga ijodiy munosabati, ushbu muammolarni hal qilishning maqbul usullarini topishga individual yondashuvi bilan ham ajralib turishi kerak.

Izohlovchi nutq janrini individual uslubning namoyon bo'lishi nuqtai nazaridan o'rganishga murojaat qilish uning o'qituvchining nutq amaliyotida katta kasbiy ahamiyati bilan bog'liq.

Dastlabki o'zlashtirish darajasida barqaror va samarali kommunikativ amaliyot bilan ushbu janrda individual uslubni namoyon qilishning mumkin bo'lgan usullarini bilish, o'quv jarayonida bo'lajak o'qituvchining kommunikativ ko'nikmalarini boshqa sohaga sifatli o'tkazishni ta'minlaydi. Pedagogik nutqning janrlari. Uslubiy maqsadlarga erishishda individual ijodiy yondashuv tajribasi talabalarga nutqiy xatti-harakatlar normalarini o'rgatish va ularning individual ritorik qobiliyatlarini rivojlantirish uchun shaxsiy tajribada tasdiqlangan usul sifatida ham muhimdir.

O.S.Axmonova uslub nima ekanligini tushuntirib berar ekan, shunday ta'kidladi: "Inson nutqdan foydalanar ekan, u shunchaki bo'lgan narsani aytishni emas, balki aytilgan narsa ta'ssurot qoldiradigan, ma'lum bir ta'sir, ko'rsatadigan tarzda aytishni anglatadi. Muayyan so'zlarni tanlash va jumalarni qurish orqali erishiladigan bunday turdagi ta'sirlar uslubiy effekt deb ataladi. Bunday ta'sir vositalari haqidagi fan uslubiyotdir" [2].

Fikrni ifodalash usuli sifatida "uslub", nutqning individual usuli sifatida "individual uslub", o'tmishdagi ritorik va uslubiy ishlarda individual uslubni rivojlantirish va takomillashtirish yo'llari alohida o'rin tutadi.

"Uslub juda past, juda baland bo'lmasligi kerak, lekin nutq mavzusiga mos kelishi kerak" [1].

Individual nutq uslubini ma'ruzachining kommunikativ shaxsining aksi sifatida o'rganish dolzarb va istiqbolli hisoblanadi. Ilm-fan individual nutq uslubining nutqning turli funktsional uslublari va janr turlarida namoyon bo'lishining lingvistik vositalarini tahlil qiladi

Xulosa qilib aytganda, ko'pgina olimlarning fikriga ko'ra, ilmiy nutq uslubi janrlarida individual uslubning namoyon bo'lishi mutlaqo tabiiy va mantiqiydir. Ilmiy-ommabop matnlarda (M.N.Kojina, R.K.Tereshkina, E.S.Troyanskaya, M.P.Senkevich va boshqalar asarlari) muallif individualligini ifodalash uchun yanada keng imkoniyatlar mavjud. O'quv, ilmiy va ilmiy-ommabop uslublarning xususiyatlarini o'zida mujassam etgan, buning uchun individual stilistik rangga ega bo'lgan vositalardan foydalanish tabiiy bo'lgan tushuntirish nutqi janrida nutqning

individual uslubini oshirish vositalarini tanlashda aniq namoyon boʻladi. Nutqning ekspressivligi ritorik figuralar, intonatsiyadan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Аристотель и античная литература. / Отв. ред. М.Л. Гаспаров. - М., 1978.-231 с.
2. Ахманова О.С. О стилистической дифференциации слов. // Сб. статей по языкознанию. М.: Изд-во МГУ, 1958 . - С.24 - 39.
3. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров // Бахтин М.М. Литературно- критические статьи / Сост. С. Бочаров и В. Кожин. - М.: Художественная литература, 1986. - С.431 - 479.
4. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. 2-е изд.— М.: Искусство, 1986. - 444 с.
5. Виноградов В.В. Итоги обсуждения вопросов стилистики // Вопросы языкознания. - 1955. - №1.- С.83 - 93
6. Конечкая В.П. Социология коммуникации. - М.: Международный университет бизнеса и управления, 1997. - 304 с.
7. Коновалова Т.Р., Паршина О.Н. Устная профессиональная речь учителя (на материале речи учителя) // Вопросы стилистики. - Вып. 23. - Саратов: Изд-во Саратов ун-та, 1989. - 25 - 38.
8. Миртожиев М.,Махмудов Н. Тил ва маданият.— Тошкент: Ўзбекистон, 1992.— 110б.
9. Мўминов С.М. Ўзбек мулоқот хулқининг ижтимоий-лисоний хусусиятлари:Филол.фан.д-ри дисс. —Тошкент, 2000. —Б. 198-204.